

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարեկանը 6 ռուբլի, Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանից խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».

Կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Է Ք օ Ն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ

(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

Տ է Լ Է Ք օ Ն № 253.

Հ ի Մ Ն Ա Գ Ի Ր Գ Ի Ր Գ Ի Ր Ա Ր Ծ Ր ՈՒ Ն Ի

Շ Ա Ր Ո Ւ Ն Ա Կ Վ Ո Ւ Մ Է

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ ԲԱԾԱՆՈՒԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում 10 ռուբլի, Թուրքիայում 9 ռ., Երևանում 8 ռ., Կոնստանդուպոլիսում 7 ռ., Վիեննայում 6 ռ., Բեռլինում 5 ռ., Զուրիկայում 4 ռ., Եդինբուրգում 3 ռ., Կիևում ամսականը 2 ռ., ամսական 1 ռուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ԽՍՐԱԿՐԱՍՏԱՆԸ:

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցեով. Тифлисъ. Редакция «МШАКЪ»: Խաղաղասահմանից Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արեւելեան քրիստոնեաները. Պաշտօնական դեկլարացիա. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օրինակելի վարձուքը. Մեծ օրհնութիւնը. Ռուսաց թատրոն. Մատենադրութիւն. Կամակ երեսնից. Կամակ վերին-Ագուլիսից. Կամակ Զանգեզուրից. Կամակ խմբագրութիւն. Կերբէր լուրեր. — ԱՍՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Կամակ Պարսկաստանից. Կամակ Պարսկաստանից. — ՀԵՌԱՎԻՆՆԵՐ. — ԲՈՐՍՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ

«Կրեան կղզու ապստամբութիւնը, ստում «Виржевия Вѣдомости» լրագրի մի առաջնորդող յօդուածում, ստիպեց եւրօպական հասարակական կարծիքը նորից օւշադրութիւն դարձնել թիւրքիայի ազգաբնակչութեան տուտը վիճակի վրա: Եթէ կռնիք այն բոլորը, ինչ որ խօսվում է այդ առիթով եւրօպական մամուլի զանազան օրգաններում, չէ կարելի չը դալ այն եզրակացութեան, որ արտապայտած դատարարութիւնների մէջ շատ քիչ անկեղծութիւն, արգարադատութիւն և մարդասիրութիւն կայ: Այդ չէ վստահանում ուղղակի անկարեկցութիւն ցոյց տալ կրեատացիներին և չը յայտնել իր դժգոհութիւնը այն անհասարակութեան համար, որ պատճառում է կրեատացիների պահանջը ազատվել ասիական բռնակալութիւնից: Բայց մի և նոյն ժամանակ ամենքը շատուցում են յայտնել իրանց վստահութիւնը դեպի թիւրքաց սուլթանի անբաւ իմաստութիւնը, կրկնելով, որ անհրաժեշտ է նրա տիրապետութեան ամբողջութիւնը պահպանել: Ամենալաւ ապացոյցը այն կեղծաբանութեան, որով վերաբերվում են թիւրքիային և նրա քրիստոնեայ ազգաբնակչութեան վիճակին, կարող են ծառայել այն ծառերը, որ արտասանում են այժմ Աւստրո-Ունգարիայի պետական անձինք»:

Այստեղ լրագրի առաջ բերելով կոմս Գօրնոսովի նորերս արտասանած ծառը թիւրքիայի կենսունակութեան մասին և ցոյց տալով, թէ այդ ծառը որքան հակասում է ճշմարտութեան, քանի որ Աւստրո-Ունգարիան մինչև այսօր գրաւած է պահում Բոսնիա և Հերցեգովինա երկիրները՝ շարունակում է:

«Այդպիսի հանգամանքներում բարոյական տեսակետից շատ քիչ զին ունեն այն յանդիմանութիւնները և ամբաստանութիւնները, որոնք ներկայումս յաճախ ուղղվում են Անգլիայի հասցեին: Այս օրերս այդպիսի ամբաստանութիւններ արեց «Le Nord» լրագիրը, որ յուսակնութիւն ունի Պարսկում ուսաց յօդանի դեր կատարելը, բայց որը երբեմն ապշեցնում է

ընթերցողներին Ռուսաստանի մասին հաղորդած իր սխալ տեղեկութիւններով: Վերադարձելով կրեատական ապստամբութիւնը Անգլիայի «հարկիներին», «Nord» լրագիրը յիշեցնում է անգլիական քաղաքականութեան նախկին բոլոր գործողութիւնները յօդուտ թիւրքիայի: Շատ իրաւացի կերպով նկատելով, որ Անգլիան երկար ժամանակ հանդիսացել է թիւրքիայի պաշտպան և որ թիւրքաց լուծի տակ գանդուլ բոլոր քրիստոնեայ ազգերը ստացել են իրանց ազատութիւնը և անկախութիւնը հակառակ անգլիական քաղաքագետների ցանկալութեան, լրագիրը մեղադրում է անգլիացիներին կեղծաբանութեան և անհետեղականութեան մէջ, և ապստամբված կրեատացիներին խորհուրդ է տալիս իրանց յոյսերը դնել թիւրքաց սուլթանի իմաստութեան վրա:

«Հեղա և տեսնել, թէ որքան համոզուցուցի կարող են լինել այդ տեսակ խրատները այն քրիստոնեայ ազգերի համար, որոնք ստիպված են տանել ասիական բռնակալութեան բոլոր ճնշումները թիւրքիայի պէս քայքայված պետութեան մէջ: Կնխարեք, որ անգլիական քաղաքականութիւնը, պաշտպանելով քրիստոնեաներին և ձրգտելով կործանել թիւրքիան, կարող է մեղադրվել անհետեղականութեան մէջ: Բայց միթէ այդպիսի անհետեղականութիւնը աւելի զերապատելի չէ, և դեռ տեսնել, թէ ում կողմ կը լինի պատմութեան դատավճիռը—նրա կողմը, որը դադարել է եւրօպայում և նրա հարևան Փոքր-Ասիայում ասիական տիրապետութիւնը պաշտպանելուց, թէ նրա կողմը, որը ձգտում է պահպանել այդ մեռած, լուծվող մարմինը, յանձնելով ուրիշին իր ստեղծական, դարեւոր գործը, իր պատմական ստեղծանակը»:

«Շատ կարելի է, — վերջացնում է լրագիրը իր յօդուածը, — որ Անգլիան գործում է անհետեղաբար, աւելի հաւանական է, որ հայերը, կրեատացիները և թիւրքիայի լուծի տակ գանդուլ միւս քրիստոնեայ ազգերը դառն կերպով ստալվում են Անգլիայի վրա դրած իրանց յոյսերի մէջ: Բայց յամենայն դէպս, անգլիական քաղաքականութիւնը գործում է խելացի կերպով, աշխատելով իր օգտին դարձնել այն շահերը և ձգտումները, որոնց արդարութիւնը ոչ ոք չէ համարձակում ժխտել: Իսկայնք, ոչ ոք չէ հաւատում և չէ կարող հաւատալ ասիական պետութեան կենսունակութեան, և փոխանակ անօգուտ ջանքեր գործ դնելու այդ լուծվող դիտքը պահպանելու համար, աւելի լաւ կը լինէր ջանք գործ դնել գանդուլ մի միջոց, որով կարելի լինէր վճնել խաղաղ կերպով հին «արեւելեան» հարցը»:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՅՈՒՄ

Յունիսի 5-ին, Անգլիայի պարլամենտի հրատարակութեամբ լայն տեսաւ հիւպատոս Ֆիցմօրիսի զեկուցադրը Ռեթիսի, Բերեյիկի և ուրիշ քաղաքների կոտորածների և հայերի կրօնափոխութեան մասին: Նա պարունակում է իր մէջ մի շարք փաստային վկայութիւններ, որոնք հաստատում են լրագրի մէջ հրատարակվածները:

Զեկուցադիրը սկսում է մի հեռագրով, որն ուղարկել է դեսպան Ֆիլիպ Կերրին լորդ Սօլսբրիին, յունվարի 29-ին: Այդ հեռագրի մէջ դեսպանն ասում է. «Սուլթանը իր ընդունելութեան ժամանակ, այս ամսի 15-ին, յայտնեց, որ իր ստացած զօկուսիտների համաձայն, օսման նեան կատարելիքները չեն նպատակ հայերի կրօնափոխութեան և զրուշացրել են, որ այդպիսի մի գործ կարող է կատարվել միայն ներքին

համոզմունքով: Ստաղէզդին փաշան հաղորդում է, որ նրա մօտ եկան Բայբուրդի գաւառի Բաւաճուր տեղից հայեր և յայտնեցին, որ իրանք մասնատական են դարձել և հայոց եկեղեցու վրա ծածանվում է մասնատական դրօշակը: ասկայն նա մերժեց նրանց կրօնափոխութիւնը, հանել տուեց նրանց տուրքանները և եկեղեցուց վայր իջեցրեց դրօշակը»:

«Բարբերդի մօտ հայերը ցանկացել էին մասնատականութիւն ընդունել, բայց Բ. Կուռը կարգադրել է, որ ընդունեն այդպիսի կրօնափոխութիւն: Մի հեռագրի մէջ, որ տուել են Լուսաւորական, կաթօլիկ և բողոքական հայերը, սկսած է, որ նրանք վաղելում են սուլթանի արքար վարչութեան ազատութիւնը և դիւրութիւնները, ոչ մի երկիւղ չունենալով իրանց կեանքի և սեփականութեան մասին և այժմ կամենում են մասնատականութիւն ընդունել բոլորովին ինքնակամ կերպով: Տեղական իշխանութիւնը հրահանգներ է ինդրում այդ անկեղծ կրօնափոխութեան ձեռնարկութիւնների վերաբերմամբ»:

Այս հիւպատոս Ֆիցմօրիս առաջ է բերում իր հետազօտութիւնները: Ֆիցմօրիս հասել է Բերեյիկի փետրվարի 25-ին և գտել է իր ընկերներին, որոնք արդէն հաղորդակցութեան մէջ էին մտել կրօնափոխների հետ: Նախ և առաջ ընտրօրիչ էր այն վիճակը, որի մէջ գտնվում էր աւերված քաղաքը, ուր կատարվել էին երկու դժոխային կոտորածներ: Նոյն իսկ թիւրքերից մի քանիսը սարսփած էին այնտեղ կատարվող ոճիրներից: Գնապատները մէկը միւսին անգամ մերժել էր առ իր գինւորներին՝ խանդարելու այն մարդսպան գործը, որ սկսել էին թիւրքերը: Մի նշանաւոր քաղաքագետ թիւրք խնդրել էր գնապատից մի քանի զինուոր մարդ փրկելու մարդկանց կենքերը, սակայն գնապատը մերժել էր: Հայերի առաջ երկու ձանապարհ կար դրված կամ զրկվել կենքերից, կամ կրօնափոխ լինել: Կարող է այդտեղ հարց լինել ինքնակամ և ինքնահաճ կրօնափոխութեան մասին:

Այդ ինքնակամ և ներքին համոզմունքով կատարված կրօնափոխութիւնը տեղի է ունեցել կոտորածի առաւօտը, իսկ ով ուշացել էր այդ անկու, կամ չէր կամեցել կրօնը փոխելու, կոտորվեց և սպնչացաւ: Յունվարի 1-ի՝ կոտորածի օրվայ 1500 կրօնափոխները, որոնք պատկանում են 130 Լուսաւորական, 95 կաթօլիկ և 45 բողոքական տներին, մինչև այժմ էլ իրանց սրտում ամենաջերմ քրիստոնեաներ են, բայց վախենում են արձակ այդ խտտովանել և իրանց առաջվայ կրօնը դառնալ: Բերեյիկում, Էնեղում, Զիբինում և Նիզիբում կրօնափոխ են եղել մինչև 2800 անձ»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՎԱՐՄՈՒՆԵՐ

Մայրաքաղաքի ուսումնական վերջին ժամանակներս իր առանձին ուշադրութեան առարկայ է դարձրել գաւառական մամուլի վիճակը: Անժխտելի փաստ է, որ իր կոչման բարձրութեան վրա կանգնած, լուրջ, բարեխիղճ մամուլի օրգանը գաւառում անապին ծառայութիւններ կարող է մատուցանել ժողովրդին: Ղեկավարելով հասարակական կարծիքը, ստեղծելով նոյն իսկ հասարակական կարծիք շատ տեղերում, մերկայանելով զանազան հասարակութիւնների մէջ բուն դրած զեղծումները, մարակելով այս և այն հասարակական գործիչ անարժան և անվախ արարքները, առողջ, թաւր մտաւոր սնունդ մատակարարելով ընթերցող հասարակութեան, գաւառական օրգանը կարող է մեծ զարկ տալ գաւառի ընդհանուր զարգացման և առաջադիմութեան գործին:

Մակայն գաւառական մամուլը կարող է այդ օգտակար գործը բարեխղճութեամբ և աշդուրութեամբ կատարել միայն այն դէպքում, երբ նա որոշ աստիճանի անկախութիւն ունի, և վախելում է տեղական իշխանութեան աջակցութիւնը և համակրութիւնը: Եթէ տեղական իշխանութեան ներկայացուցիչները Լուսաւոր, կըրթված և իրանց պաշտօնին լրջաբար վերաբերող անձինք են, և ամեն կերպ աշխատում են օգնել տեղական մամուլին՝ կատարելու իր ստանձնած դերը, և օրէնքի սահմանները մէջ նպատակ են նրա դարգացման ու բարձրացման են նրա հեղինակութիւնը ազգաբնակչութեան աչքում, փորձը ցոյց է տալիս, որ այդպիսի վերաբերմունքից չանվում է թէ ինքն իշխանութիւնը և թէ ազգաբնակչութիւնը:

Իբրև օրինակ այդպիսի զեղեցիկ վերաբերմունքի, մայրաքաղաքի լրագիրները առաջ են բերում հետևեալ դէպքը: Վեռտոյի քաղաքում հրատարակվող «Виржевий Край» լրագրի № 48-ի մէջ երևում է մի յօդուած, որ քննադատում է նահանգական վարչութեան ձեռք առած մի միջոցը: Վեռտայի նահանգապետ Ֆ. Տրեպովը, որը, իբրև այդ լրագրի ցէնզոր, ամենայն հնարաւորութիւն և միջոց ունէր թոյլ չը տալու տըպել այդ յօդուածը, թոյլատրում է տպագրել, և ապա ինքն անձամբ ուղղում է մի նամակ լրագրի խմբագրութեան, որի մէջ մի առ մի, փաստերով հերքում է յօդուածագրի քննադատութիւնը և առաջ բերած իրողութիւնները:

Այդ հերքումի առիթով մայրաքաղաքի լրագիրներից մէկը հետեւեալն է ասում. «Տրեպով նահանգապետը կարող էր գործ դնել այն բեցեպառը, որ յանձնարարել է նահանգապետներին հանդուգեալ Շէքրինը, այն է նա կարող էր պարզաբար ասել լրագրին, «ցից», երբ նա ստացաւ թիւրքերէն ձեռնարկ համար, բայց ոչ, նա ունեցաւ քաղաքացիական քաղաքի թոյլ առ ամբողջ նահանգին կարող իր գործողութիւնները քննադատող յօդուածը և յետոյ, մի և նոյն լրագրում, դուրս եկաւ ինքն անձամբ հերքելու այդ քննադատութիւնը և իր առաջ բերած փաստերով վերջ տուեց բոլոր տարաձայնութիւններին: Նոյն կերպ վարվեց մի անգամ և Լիֆլանդիայի նախկին նահանգապետ, հանրուցեալ Չիբովիչը»:

Ի հարկէ, գաւառական մամուլը նկատելով այդպիսի վերաբերմունք իշխանութեան ներկայացուցիչների կողմից դեպի ինքը, կարող է աւելի ոյժ և թէ ստանալ, աւելի եռանդով առաջ տանել իր գործունէութիւնը, և աւելի համարձակ լինել իր քննադատող ընթացքի մէջ:

Հ. Ա.

ՄԵՌՈՒՆ ԵՐԵՎԱՆԻՆԸ

«Արարատ» վերջին համարում տպագրված է հետեւեալ պաշտօնական հրահրը. «Տ. Տ. Մ կրտիչ Վեռտայի և Սրբազնագոյն Կաթողիկոսան ամենայն Հայոց որոշել է Տեառն յաջողութեամբ կատարել հանդիսապէս Սրբալուս Միւռնի օրհնութիւնը յառաջիկայ սեպտեմբեր ամսու 29-ին, Վարազայ ս. խաչի տօնին: Հայաստանեայց ս. եկեղեցու ամենայն հարապատ գաւառները հրաւիրվում են ներկայ լինելու ըստ օրինակի բարեպաշտ նախնեաց, այդ մեծաշուք հանդիսին, որ մեր ս. եկեղեցու ամենաուրախական արարութիւնն է: Օր առաջ հրատարակելով այս աւանտին ի լուր հեռաքանակ հայ ժողովրդեան, լիայոյս ենք որ Հայոց Հայրիկի այս առաջին Միւռնի օրհնութեան հանդէսը սլիտի յորդոք ջերմեանազ անձկութեամբ ուխտաւոր ժողովուրդ Հայոց ի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին»:

Էջմիածնի այդ հրահրին մենք մեր կողմից կաւեւացնենք ահա թէ ինչ.— ժողովրդին հրահրելու հետ միասին պատրաստութիւն պէտք է տեսնել նրան ընդունելու, նրան արժանաւոր

Լակնուրիան կողմից մասնաւոր թիւրիմացութեան տեղի է տուել, բայց երբ խորհուրդը ըստացել է Արաբիայի վարչութեան 1893 թ.ի մայիսի 4 թ. № 11 գրութիւնը՝ վերջինիս առած բացատրութիւնը միանգամայն բաւարար է գտել, և այսպիսով խորհուրդի և վարչութեան մէջ ծագած սարսափանքները վերացվել է, և հարցը վճարվել է յօդուտ տեղական բաժնի: Մենք մեզաւոր չենք, որ պ. Լուսինի-Արաբիան անտեղեկ է պաշտօնական գրութիւններին: Պարտնք, իբրև խմբագիր, պէտք է իմանայ, որ նախ քան հրատարակ զայլ պարտաւոր էր տեղեկանալ գործերին, և այս արդէն անձնատեսակ կերպով յայտնել իր կարծիքները, զատէր ու գատարիտէր վարչութեան գործունէութիւնը, ձեռքին ունենալով փաստեր. բայց քանի որ այդ այդպէս չէ, չունի և ոչ մի փաստ զնկու վարչութեան առջև, պարտաւոր է լռել և չը խօսել այն բաների մասին, որոնց մասին գաղափար չունի: Համոզվելու համար, որ Արաբիայի վարչութիւնը զանցաւարութիւններ չէ ունեցել, առաջարկում ենք պ. Լուսինի-Արաբիան նենանին կարգաւ խորհրդի դիւանում, եթէ այդ հնարաւոր է, տեղիս բաժնի նախկին վարչութեան գրադրութիւնները: Վարչութիւնս զբերելով բաժնի գործերը՝ զանցաւարութիւններ չը տեսաւ, հետեւեալս պ. Լուսինի-Արաբիան անտեղ վարչութեան նկատմամբ միանգամայն անհիմն է և նրա վրա երեսակցութեան արդիւնք:

Պ. Լուսինի-Արաբիան անտեղ յօդուածի միւս մասը թողնում ենք անպատասխան, ըստ որում այնտեղ գործին վերաբերող ոչ մի փաստ չենք գտնում, բայց անտեղի գատարութիւններից և սովետութիւններից:

Յ. Գ. «Տարազի» լռելիայից զուրկ և իրար հակասող գրութիւնները թողնում ենք անպատասխան:

Վարչութեան փոխ-նախագահ՝ Ա. Միլեօնեանց Անդամ-քարտուղար՝ Ս. Տէր-Կարապետեանց

ՆԵՐՒՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ զիշեր, Կ. Պոլսից ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, Ռուսաց գործակալութեան միջոցով, յունիսի 10-ից. «Հրատարակված է սուլթանի իրազէն, Չէլթոնում քրիստոնէայ նաճանգապետ նշանակելու մասին»:

Մեզ հարողում են, որ այս օրերս վանից յիսուն հոգի են եկել թիֆլիս, այստեղ աշխատանք և արտաւտ գտնելու նպատակով: Եկողները հետ կան և երեք ընտանիք: Այդ խմբովին պանդխտութեան պատճառը՝ վանում տիրող անտանելի վիճակն է:

Էթիոպիայի պաշտօնական օրգանը հարողում է հետեւեալը. «Թագադրութեան մարտնչից վերջը Նորին վեհափառութիւնը հեռագիր ուղղեց Նոյնի Մեծութեանց ի Կրէմլ, որին ի պատասխան ստացվեց մայիսի 31-ին ներքին գործոց նախարարի № 1429 գրութիւնը, մայիսի 22-ից, որով պ. նախարարը յայտնում է Նորին վեհափառութեան, որ Թագաւոր Կայսրը հաճեց իւր իսկ ձեռքով գրելու Նորին սրբութեան հեռագրի մասին արած անենասպասակօրէն զեկուցման վրա՝ չի սրտէ չնորհակալ ենք»:

Մեր ընթերցողներին յայտնի է, որ անցեալ տարի Կազան քաղաքում քննվում էր մի վերին աստիճանի հետաքրքիր գատաստանական գործ՝ մօլդանական աղանդին հետեւողների վերաբերութեամբ: Գատաստանը մեղադրում էր վճարակներին, որ իբր թէ նրանք մարդկային զոհեր են անում իրանց կրօնական ծրարակատարութեան ժամանակ և զատապարհաց մեղադրվողներին: Այս տարի վերաքննից գործը և գատաստանը արդարացից վճարակներին: Գատաստանի արդարացնող վճիռը մեծ տպաւորութիւն գործեց, և հատարակութիւնը զարգացրեց գատաստանական զանգը ծախարարութիւններով: Վճարակների ներկայ գատաստանական գործը նշանաւոր է այն կողմից, որ գործի մէջ մեծ զեր կատարելի մասուրը և հատարակական կարծիքը, պաշտպան հանդիսանալով վճարակներին և հերքելով ասին մի կտակած նրանց վերաբրած մարդապան սովորութիւնների դէմ:

Երկու օր առաջ վանի ուսուց փոխ-հիւպատոսը եկաւ թիֆլիս:

Անդրկովկասեան երկաթուղու գնացքները այժմ երթեկուտ են կանոնաւոր կերպով: Գըլխաւոր գծի վրա վերաբացած են նորագութիւնները և այժմ բանւորները զբաղված են երկրորդական նորագութիւններով:

Շարքի օր, ամսին 8-ին, թիֆլիսի արհեստաւորների վարչութիւնը, ընտրութիւնների արձանագրութիւնը կազմելով՝ պաշտօնական հարկաւոր թղթերի հետ ուղարկեց թիֆլիսի նաճանգապետին՝ արհեստաւորների նորընտիր ղեկաւորին իր պաշտօնում հաստատելու համար: «Кавказъ» լրագրի մէջ տպված տեղեկութիւնը, թէ այդ թղթերը ուղարկվել են նաճանգապետին ամսին 6-ին՝ ճիշդ չէ:

ԱՊՍԼԻՍՏԱՎԻՔԻՅ մեզ գրում են. «Յունիսի 2-ին այստեղ, իր ընտրարարում, ստորձանակով ինքնապատկան գործեց երիտասարդ կալուածատէր Մուսիսեւով: Հանգուցեալի մայրը և ընդերը եկան և մարմինը փոխադրեցին Արաբիսա՝ իր ծննդավայրը»:

ՂԱԶԱՆԻ գաւառի Բարանայ զուրկ մեզ գրում են. «Անձրեները ամեն օր անպակաս են մեզանում. դաշտային և այգիների աշխատանքները դադարած են: Այդ բոլորի վրա աւելացաւ մի ուրիշ դժբաղդութիւն ևս. յունիսի 5-ին, ժամը 1-ից 10 րօպէ անց, երկինքը ծածկվեց ամպերով, և սկսվեց կարկուտ, որ տևեց 10 րօպէ: Կարկուտը ոչնչացրեց Բարանա սարի Գալաչա կաշված մասի արտերը և այգիները: Մօտ երկու հարիւր օրավար արտեր է փչացրել»:

ԱՊՍԼԻՍՏԱՎԻՔԻՅ մեզ գրում են. «Մեզ մօտ զեռ չարունակվում են անձրեները: Շատ աներ կաթում են, շատ խարխուլ աներ էլ փվել են: Մարդկային ոչ մի զոհ, բարեբաղդաբար՝ չէ եղել: Սրբորաց զուրկի մի դասատուն էլ այս զիշեր ամբողջովին փլվեց, ցաւալի տեսարան է ներկայացնում: Հողաբարձութիւնը մտադիր էր ուսումնարանի նոր շէնութեան հիմքը դնելու, բայց առ այժմ յետաձգեց»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ռուսաց գործակալութիւնը հեռագրում է մեզ Կ. Պոլսից, յունիսի 7-ից. «Յունիսի 5-ին, վանի վաղից Բ. Գուռը հեռագիր ստացաւ՝ անցեալ օրը վանում տեղի ունեցած անցքերի մասին: Այդ հեռագիր համաձայն, մի հայ աղվիկ կալանաւորումը, որը յեղափոխական բովանդակութիւն ունեցող թիւրքեր ունէր իր մօտ, յազումն առաջ բերեց հայերի մէջ, և վերջինները իրանց աներից սկսեցին հրացաններ պարսկ թիւրքաց զինւորների վրա: Տեսեր և խանութները փակվեցին: Հայերի և մանկեականների մէջ տեղի էին ունենում կոտորուած: Հայերի մօտ գտնվել են շատ զենքեր և նիկելած գործիքներ»:

Վիեննայից, նոյն գործակալութիւնը հեռագրում է, «Վանում կատարված դէպքերը աւելի լուրջ բնւորութիւն ունեն, քան պաշտօնապէս հարողումը, և յազում առաջ բերին: Կոտորվածների թիւը 50-ից անցնում է: Հայերի մօտ գտնված զենքերը—պարսկական ծագում ունեն»:

Մենք ստացանք Վիեննայից, Ռուսաց գործակալութիւնից հետեւեալ հեռագիրը. «Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ խայրանում կրկին խառնակութիւններ տեղի ունեցան. զրուգները սրի անցկացրին երեք վաշտ զօրքեր: Գամակոսից ստացված հարողագրութիւնը հաստատում է Վիեննայի տեղեկութիւնները զրուգների սպասարարութեան մասին: Այդ հարողագրութեան հիման վրա, զրուգները սրի անցրին չորս վաշտերի արիւնքին մի քանի թնդանօթներ: Այժմեան սպասարարութիւնը, ըստ երեւոյթին, աւելի լուրջ բնւորութիւն ունի, քան անցեալ տարւանը»:

Մենք արդէն հարողագրեցինք, որ Անատոլ Լեռու-Բօլէօ յունիսի 9-ին Պարիզում պէտք է

կարգար մի գատաստութիւն հայերի մասին: Լօնդօնի լրագիրները հարողում են, որ այդ գատաստութիւնն արդէն տեղի ունեցաւ: Գատաստը յայտնեց այն զլխաւոր միտքը, թէ Եւրօպայի պարտաւորութիւնն է միջամտել և օգնել հայերին: Ռեկոնկրիւնների թուում էին Նուրաթ փաշան և հայր Շարքուման:

Հերթօրդի երկաթուղու գիմել է իր թեմին հետեւել չըջարեակամով: «Կիրեի կողայր ի Քրիստոս, հրաւիրում եմ ձեզ խնդրելու ձեր հօտին՝ միայնել իրանց արթնքները՝ հայերի թըշուառութիւնը և զժողովրդի վերաքննելու համար: Հայերի վիճակը չէ բարւոքվում, այլ օրից օր վատթարանում է: Ֆիլոսոփիա զեկուցողները ներկայացնում է հաղարաւոր թշուառ կանանց և երեխաների տխուր պատկերը: Լաւ է, որ մենք՝ քրիստոնէութիւն գաւանդներս, որ սպարում ենք հանգիստ և ապահով մոռանալք մեր պարտաւորութիւնը և գատաստանաւորութիւնը մեր եղբայրակիցները վերաբերութեամբ: Պէտք է աղօթելք Աստուծուն հայերի համար և օգնենք մեր կարողութեան չափ»:

Ռուսաց հեռագրական գործակալութիւնը Վիեննայից հեռագրում է հետեւեալը: «Ֆիլոսոփիայի վրայով հեռագրում են, որ Կ. Պոլսում սպանվել են հայ յեղափոխական կոմիտէի որսուցումով յունիսի 1-ին՝ սօֆիայի մի հայ և յունիսի 2-ին՝ թիւրքաց գաղտնի ոստիկանութեան մէջ ծառայող մի հայ»:

Մի քանի ժամանակ առաջ Կ. Պոլսից մի հեռագիր յայտնեց, որ այդտեղ շատ անհանգստանում են վարնայում կայացած մի ժողովի առիթով: Այժմ արտասանմանն լրագրիւններից իմանում ենք, որ վարնայում կայացել է մակէդոնացիներին մի մեծագումար ժողով, որին մասնակցել են և բաղմաթիւ հայեր: Այդ ժողովում խօսվել են բազմաթիւ ձևեր և յայտնվել են բողոքներ Մակէդոնայի արված ընթացիկների դէմ, գտնելով որ նրանք շատ չնչին են, և պահանջում են, որ Մակէդոնայի արվի ինքնավարութիւնը հայերը նայնպէս յայտնել են իրանց գանգաւանքը:

Բէրլինի «Norddeutsche All. Zeitung» լրագրում տպված է հետեւեալ յայտարարութիւնը: «Կրէտէ կղզում ծագած խռովութիւնների առիթով թիւրքիայում գոյութիւն ունեցող բազմաթիւ հայ կոմիտէաները սկսել են եռանդուն գործունէութիւն ցոյց տալ, բայց և թիւրքաց ոստիկանութիւնը դնած չէ: Այս օրերս կալանաւորեցին երկու հայ, որոնք 200 հոգուց բաղկացած մի գաղտնի ընկերութեան պարագլուխներն էին: Խուզարկելով նրանց ընտրարարները, ոստիկանութիւնը գտաւ մի տիկնոջ գրած սպառնական նամակ և զանազան աղտոտման հրաւերներ: Կետիկ-պաշայում (Կ. Պոլսի արտաբնականներից մէկում) բանտարկվել է Յակոբ անունով մի հայ, որի մօտ գտել են յուզիչ գրութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս, թէ գաղտնի ընկերութեան անդամների թուում կան և հայ կանայք: Օրթաքեոյ գիւղում կալանաւորված է Գիւնակեան ընկերութեան զլխաւոր դաւադրիւններից մէկը»:

Կ. Պոլսից հեռագրում են «Daily News» լրագրին հետեւեալ մանրամասնութիւնները: Յունիսի 7-ի երեկոյեան Ֆրանսուհի տիկին Բրանժօ և երկու մեծատուն հայ տիկիններ՝ մայր և աղջիկ ընկան աւազակների ձեռքը: Նրանք գտնվում էին մայրաքաղաքից ըստներով մոտ հեռաւորութեան վրա եղող գատաստիքում: Տիկինները գնում էին բաղանիք, երբ յարձակվեցին նրանց վրա աւազակները և վերաւորեցին կառապանին: Երեքին էլ փակցրին: Մօրը արձակել են, ապա պրելով, որ մնացածներին վերադարձնելու համար հարկաւոր է 4000 լիւրա փրկանք: Ֆրանսիական զեսպան կամքն ձեռք է առել խոտ միջոցներ: Ինչպէս հեռագիրը հարողում է, փրկանքն արդէն արված է, և կանայք ազատված են:

Կ. Պոլսից հեռագրում են «Daily News» լրագրին յունիսի 8-ից հետեւեալը: «Տեղական թիւրքերը յայտարարում են, որ սուլթանի նախագահութեամբ ժողովում են նորաստներ հայ կառուեակները օգտին: Արդէն հաւաքված է 42 ֆունտ (!) կարօտեակները համար, և 62 ֆունտ մղկիթներ վերանորոգելու (!) համար»:

ՆԱՄԱԿ ԲՈՒԳԱՐԱՅԻՑ
Ռուսոնկ, մայիսի 30-ին
Ամեն տարիայ սովորութեան համեմատ, այս տարի ևս, մայիսի 25-ին հանդիսաւոր կերպով տօնվեց Ս. Հովնաթիմոնի վարժարանի տօնը՝ արական վարժարանի մէջ: Հանդիսարանը գրեթէ լի էր բաղմոթեամբ:

Տեղացի աշակերտուհիները տակաւին գտնէ մի ընէ զարգացած չըլլալուն համար՝ գրեթէ բոլորն էլ մանկական օտանաւորներ ու փոքրիկ անփառաւ ձառեր արտասանեցին. նոյն իսկ վարժուհին օրվայ պատշաճ մի ձառ չարտասանեց:

Ամենից վերջ հոգաբարձութեան խնդրանքը, խօսեց Չէլթոնից վերադարձած մի անձն, զեղեցիկ կերպով նկարագրելով ղէլթոնացիների յաջադարձութիւնները, մանաւանդ կանանց: Չառը լաւ տպաւորութիւն ըրաւ ժողովրդեան վրա ու ժողովուրդը ուրախ և գոհ սրտով հեռացաւ:
Յ. Գ.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍՎԱՍՏԱՆԻՑ

Սալ մաստ, մայիսի 20-ին
Գարունն եկաւ և թիւրքահայ գաղթականների խմբերի տուրը սկսեց երեւոյ Սալմաստում: Բայց խեղճ թիւրքահային կարծես վիճակված չէ Պարսկաստանում էլ հանգստութիւն վայելել: Մայիսի 16-ին 54 հոգուց բաղկացած մի խումբ անցնելով սահմանը, մտնում են պարսից հողը և հանգիստ սրտով դուռն մտնում մի աւերակ եկեղեցու մէջ: Քիւրք Շիկակ ցեղապետներից մէկը՝ Ամին-Չաւչին իր աւազակային խումբով յարձակվում է հայերի վրա, երեք հոգի սպանում և երեքին էլ վիրաւորում: Գաղթականները ունենում են միայն չորս զինամուտ առաջնորդներ, որոնք մինչև երեկոյ կաւում են քիւրքերի դէմ և նրանցից սպանում, ինչպէս ասում են, եօթ հոգի և երեքին վիրաւորում: Գիշերով հայերին յաջողվում է փախչել քիւրքերի ձեռքից և Հին-Քաղաք կոչված գիւղում մի պարսիկ մօտ ապաստարան գտնել: Գիւղի պարսիկները կարծելով թէ եկեղեցիները չղաչաղ են, թափվում են անզէն հայերի վրա և բոլորին ձերբակալում: Այժմ այդ խեղճ գաղթականները չըղաչաղ անուան տակ բանտարկված են Գիւմուսում:

Պարսիկ պաշտօնականներին շատ ձեռնտու է նրանց զաւաղ ձանաւել՝ կաշառք պոկելու նպատակով: Բայց Սալմաստի ժողովուրդն անտարբեր չը մնաց, հայերը դէպքի զուտ ճշմարտութիւնը հեռագրեցին թաւրիք իսկ պարսիկ վաճառականներն էլ պատրաստվում են նոյն մարդով հեռագիր խիւղ:

ՄԱ.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍՎԱՍՏԱՆԻՑ

Սալ մաստ, մայիսի 10-ին
Սալմաստի նախկին սարգարատ Հաջի-Վաղի-րի թոտ Միրզա-Ալին, որը յայտնապէս հայերի ռեսերվ թշնամի է, հայկական հանդերձներով ծագեալ թաւրիքի ձանապարհը բռնում է, որ անց ու դարձ անոռններն պարսիկ և այդ կեղծ բարդէ հայերի վրա՝ Նա առաջ պատասխան է պարսիկ վաճառական ոմն Ասնէա Տիւմանցուն, որին աջողութեամբ կողոպտում է, բայց վաճառականի եղբորորդին, հայերի ձեռքով կողոպտվելը անպատուութիւն համարելով՝ ճիւղաւ դիմում է մերձակալ Շաքարեալի դիւրը և հատարակութեան յայտնում իրողութիւնը. այնտեղից նոյնը յայտնում է ձանապարհներին հակող հեծեւ լաղօրքին:

Շաքարեալիցները ամբողջապէս սիւննի աղանդին են պատկանում և ներկայ քաղաքական հանգամանքների պատճառով նրանք էլ սարսափելի թշնամի են հայերին, ուստի մեծ ուրախութեամբ միանում են հեծեւաղօրքին և հետեւում աւազակներին, երեսակցելով որ հայերի հետ գործ պիտի ունենան: Աւազակները իրանց վրա յարձակվողներից խոյս տալու մի բանի անաջող փորձեր անելուց յետոյ, երբ տեսնում են, որ իրանց կեանքը արդէն փոսնող մէջ է, անձնատուր են լինում: Այլում է զժողովուրդի ձեռք, իբրև հայերի, բայց... վերջի վերջոյ բանից դուրս է գալիս, որ զրանք չիւ աղանդին պատկանող մուսուլմաններ են: Նպտեալ աւազակներին յանձնում են խօյի կառավարչին:
Գա այն Միրզա-Ալին է, որը իր սարգարատ-

